

Svängdörrarnas förlovade land

LOBBYISMENS BETYDELSE FÖR KLASSAMHÄLLETS ELITER

Sigurd Allern & Ester Pollack

Katalys publikationer

- No1: Välfärden är vinsten
No2: Svar på tal om vinster i välfärden
No3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?
No4: Slaget om den likvärdiga skolan
No5: Hälften kvar och hela framtiden
No6: "Jag tar värktavletter men det hjälper inte"
No7: Vägen till en likvärdig skola
No8: Fallet järnvägen
No9: Björklundeffekten
No10: Åtstrammingsdoktrinen
No11: En röst på SD är en röst på högern
No12: Mest åt de rika
No13: Färre lärare ger vinsten!
No14: Ordens makt i politiken
No15: Handbok för en ny kulturminister
No16: Städtjänst och bartender för alla?
No17: Förklaringar till SD:s framgång
No18: Utan segel i vänstervinden – eftervalsanalys
No19: I frihandelns goda namn
No20: Från massarbetslöshet till full sysselsättning
No21: Vägen till en likvärdig skola – skolpolitisk årsbok 2015
No22: Jämlikhet är lösningen!
No23: En för alla, alla för vem?
No24: Måste vi jobba 8 timmar per dag?
No25: Kapitalet i tjugoförsta århundradet
No26: Piketty på tre röda
No27: Porten kallas trång
No28: Partierna och jämlikheten
No29: Anställningsformer i Sverige
No30: Med låg kvalitet som affärsidé
No31: Den blåbruna röran
No32: Spagat över väljarkåren
No33: I skuggan av TTIP: Ceta
No34: Postkapitalism: Vår gemensamma framtid
No35: Massivt stöd för jämlikhetspolitik
No36: Pensionssveket
No37: Med integrationen som murbräcka
No38: Finansialiseringen av Sverige: på väg mot nästa kris?
No39: Sänkta löner funkar inte
No 40: Klass, identitet och politisk mobilisering
No 41: Arbetarlitteraturen och klassamhället
No 42: Arbetarklassens symboliska utplåning i medelklassens medier
No 43: Mediekapitalet
No 44: Nomaderna på den svenska arbetsmarknaden
No 45: Det nya arbetslivet: management-by-stress
No 46: Svängdörrarnas förlovade land

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida.

Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas. Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F – fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och Seko.

Sigurd Allern är professor i journalistik.

Ester Pollack är docent i journalistik, fil dr i medie- och kommunikationsvetenskap.

Grafisk form och sättning: Petter Evertsén & Jesper Weithz/Revoluform

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Sammanfattning

I den här texten diskuteras några av de demokratiproblem som är knutna till en samhällsutveckling där privat, kommersialiserad lobbying spelar en växande politisk roll och där politiskt tillitskapital kan utnyttjats kommersiellt.

Först definieras och diskuteras begreppet lobbyism, därefter dryftas den ekonomiska och politiska bakgrunden till PR-branschens framväxt. Sedan går vi mer konkret in på politiska karriärer i "svängdörrarnas rike" och ger exempel på politisk påtryckarmakt. Efter det följer en diskussion om vilken typ av kompetens som är till salu på denna konsultmarknad.

I slutavsnittet pekar vi på behovet av ökad öppenhet och hårdare reglering av ett politiskt system där politiskt förtroendekapital i rask takt förvandlas till en ordinär vara på marknaden.

Innehåll

Förord	6
1. Inledning	8
2. Lobbyismens olika ansikten	10
3. Bakgrunden: Från social korporativism till lobbyism	12
4. I svängdörrarnas rike: Politiskt kapital som marknadsvara	14
5. Lobbykampanj för vinst i välfärden	19
6. Vapenlobbyn	22
7. Vilken kompetens är till salu?	24
8. Det demokratiska kravet om öppenhet	27
Litteratur	30
Noter	32

Klassamhällets återkomst och behovet av en ny analys

Sedan 1980-talets mitt har de varit försvunna. Men det 21:a århundradet har inletts med klassernas och klassamhällets återkomst i den politiska diskussionen.

Den vilda, nyliberala kapitalism som kraschade 2008 visade på kapitalets hänsynslösa makt och en skriande ojämlikhet. De oinbudnas och utslutnas politiska protester återinförde ordet "arbetarklass" i ett bekymrat borgerligt språkbruk. I de senaste politiska valen i Storbritannien, Frankrike och USA har arbetarklassen och dess röster plötsligt kommit att ställa sig i centrum för den politiska debatten. "Populism" blev plötsligt det fulaste ord liberala förståsigpåare kunde tänka sig.

Det är just här, i skarven mellan kapitalets revansch – för 1900-talets demokratisering, sociala rättigheter och ekonomiska utjämning – och olika former av ett begynnande folkligt uppror, som Katalys publicerar den här serien kritiska analyser av dagens svenska klassamhälle.

Under lång tid har det saknats en uppdaterad klassanalys av Sverige. År 1972 gjorde Göran Therborn den första moderna klassanalysen av Sverige, publicerad i tidskriften Zenit. Den följdes upp av en omarbetad och kraftigt utvecklad upplaga 1982, *Klasstrukturen i Sverige 1930-80* (1981). På uppmaning av sociologen Erik Olin Wright gjorde Göran Ahrne tillsammans med Hedvig Ekerwald och Håkon Leiulfstrud en ny klasstudie i mitten av 1980-talet: *Klassamhällets förändring* (Arkiv förlag, 1985). Dessa tre skrifter var i första hand kartor över rådande och potentiella samhällskrafter. Klassamhällets ojämlikhet togs på den tiden som självklar. Göran Therborn publicerade sedan 1989 ett arbete om borgarklassens uppkomst i Sverige, tillsammans med en analys av den moderna svenska statens framväxt, *Borgarklass och byråkrati i Sverige*. På senare tid har han ägnat en hel bok åt ojämlikheten i *Ojämlikhet dödar* (2015).

Det var i samband med ett seminarium om den sistnämnda boken på bokmässan i Göteborg 2016 som frågan restes om en ny klassanalys. På det fackliga idéinstitutet Katalys hade tankarna kring hur detta skulle åstadkommas funnits sedan starten 2012. På Marx-dagarna i Stockholm i november 2016 talade Göran Therborn om klassanalys och intresset visade sig närmast överväldigande. En lista skickades runt för intresserade att bidra och följa arbetet med en ny klassanalys av Sverige. I anslutning till Socialistiskt Forum i Stockholm hade vi ett första gemensamt sammanträde och Katalys gav Göran Therborn uppdraget att tillsammans med Katalys kansli leda det arbete som nu resulterat i en rapportserie vari den rapport du nu håller i din hand, ingår.

Resultatet blev början på en rörelse bland klassintresserade forskare och intellektuella. Ett trettiotal skribenter har medverkat. Tre större seminarier har genomförts, det första i Stockholm och de två följande på LO:s folkhögskola Runö i Åkersberga. De enskilda rapporterna har utvärderats och kommenterats av en redaktionskommitté bestående

» **UNDER LÅNG TID
HAR DET SAKNATS EN
UPPDATERAD KLASS-
ANALYS AV SVERIGE**

av Göran Therborn, Daniel Suhonen, Åsa Odin Ekman, Sven E Hort, Niels Stöber och Enna Gerin. I huvudsak har respektive rapportförfattare ägnat sig åt sina special- och intresseområden. För några teman har vi sökt upp författare. Resultatet är en unik rapportserie om det svenska klassamhället i det 21:a århundradet.

När de senaste klassanalyserna gjordes i början på 1980-talet var Sverige som minst ojämnt och löntagarnas ställning på arbetsplatserna och arbetsmarknaden som starkast. Full sysselsättning rådde. Välfärdsstaten var för alla och ägdes av medborgarna. Könshållandena höll på att förändras i mer jämställd riktning, i sex- och familjeliv liksom i arbetslivet. Arbetarrörelsens partier samlade den stora majoriteten av lönearbetarnas röster och den främlingsfientliga extremhögern fanns ännu inte på kartan.

» **RESULTATET ÄR EN
UNIK RAPPORTSERIE
OM DET SVENSKA
KLASSAMHÄLLET**

Allt detta och mer till har förändrats sedan dess. *Finansifieringen* av ekonomin har skärpt kapitalets makt över företag och arbete, samt ökat inkomstklyftorna. Den hemmagjorda kraschen på 1990-talet gjorde slut på den fulla sysselsättningen. Den offentliga sektorn har gjorts om till en skattebetald vinstmarknad, och landet till ett skatteparadis för miljardärer.

Arbetarrörelsens krav på trygghet och jämlikhet har vänts till en verklighet av växande otrygghet och ojämlikhet. Det gamla landet med stor utvandring har blivit ett med stor invandring, och med det har politiken fått en ny dimension. Dessa och andra förändringar, deras orsaker, innebörd och konsekvenser, är kärnan i de rapporter som utgör denna klassanalys.

Vår förhoppning är att dessa rapporter och projektets sammanfattande analys ska stimulera en vitaliserad samhällsdebatt som inte stannar vid att beskriva dagens klyftor och existerande ojämlikheter, utan också kan inspirera till handling att i grunden förändra dem.

Göran Therborn & Daniel Suhonen

KAPITEL 1.

Inledning

» ENA DAGEN
MINISTER, STATS-
SEKRETERARE ELLER
RIKSDAGSLEDAMOT,
NÄSTA DAG PR-
KONSULT, LOBBYIST
HOS VAPENPRODU-
CENTEN SAAB ELLER
RÅDGIVARE FÖR
GOLDMAN SACHS

Sverige är världsmästare i en mycket speciell och korruptionsbenägen politisk gren: snabb och obehindrad vandring fram och tillbaka mellan politik och lobbyism. Dörrarna svänger friktionslöst. Ena dagen minister, statssekreterare eller riksdagsledamot, nästa dag PR-konsult, lobbyist hos vapenproducenten Saab eller rådgivare för Goldman Sachs. I praktiken betyder det att en toppolitiker – utan att någon offentlig insyn existerar om hans kontakter och framtidsplaner – kan påverka politiska beslut som främjar senare karriärmöjligheter som konsult och näringslivslobbyist.

Redan tidigt på 1990-talet skrev journalisten Janne Sundling en artikel i *Makt och Media* som beskrev styrelseskicket i Sverige som en utveckling "från representationsmakt till påtryckarmakt".¹ I flera årtionden efter detta har press, radio och tv publicerat en rad uppslag, de flesta kritiska, om PR-branschens expansion inom politiken.² "I medierna framställs intressegrupper och 'lobbyister' oftast som egoistiska kravmaskiner, som helt saknar vilja och förmåga att ta hänsyn till andra intressen och värderingar än sina egna", summerade statsvetaren Daniel Naurin debatten i början av 2000-talet.³

Ett hattskifte som fick symbolisk betydelse var dåvarande näringsminister Björn Rosengrens avhopp från S-regeringen till Kinnevik och Stenbecksfären år 2002.⁴ Det kan dels förklaras av att han var en ledande socialdemokrat, dels också av att Rosengren som minister hade specialkunskaper om Telia som nu kunde utnyttjas direkt av en konkurrent, Kinnevikkoncernens Tele2. Övergången var också ett symboliskt uttryck för en ny tendens i samhällsutvecklingen, den gradvisa sammansmältningen av två eliter, den politiska och den ekonomiska. Det privata näringslivets intresse av att tränga in i och omvandla den offentliga sektorn till en marknad, har gjort problemet strukturellt, sammanfattade Daniel Suhonen och Felix Antman Debels i en krönika i Dagens Nyheter år 2012.⁵

I Maktutredningens huvudrapport 1990 beskrivs det som ett centralt resultat att Sverige vid slutet av 1980-talet fortfarande kunde sägas styras av två eliter. Rekryteringsmönstren visade att det i huvudsak fanns två vägar till makten, via borgerlighetens och via arbetarrörelsens organisationer.⁶ På 2000-talet inleds en process där en maktposition via arbetarrörelsens organisationer i stället blir en språngbräda till positioner inom näringslivseliten. Privatiseringen av välfärdsstaten, och framväxten av lobbyism för att försvara de privata bolagens vinstnivå i den skattefinansierade omsorgs- och utbildningssektorn, får utvecklingen att skjuta fart. Thomas Bodströms karriär är ett individuellt, men samtidigt talande exempel. Medan regeringen Palme på sin tid förbjöd statliga bidrag till daghem som drevs i vinstsyfte (lex Pysslingen),⁷ valde Bodström, som 2000–2006 var justitieminister i Göran Perssons socialdemokratiska regering, att låta sig rekryteras som ledamot i friskole- och privatdaghemskoncernen Pysslingens styrelse.⁸ Han blev dessutom

snabbt delägare i bolaget.⁹ Denna typ av övergångar och rekrytering har över tid blivit mycket vanliga. Tidigare politiker är efterfrågade både som vd:ar, styrelseledamöter, och PR-konsulter. Även på kommunal nivå har det skett en sammansmältning av den politiska elitens representanter och näringslivets dito, summerar sociologen Gergei Farkas i en avhandling från år 2012.¹⁰ Särskild betydelse har denna samhällsändring haft för socialdemokratins toppskikt: en karriär via arbetarrörelsens maktpositioner i staten och kommunerna ger nu ökade möjligheter till att också rekryteras till privilegierade ledarställningar och konsultuppdrag i det privata kapitalets tjänst.

Kritiken av den här sortens klassresor har inte hindrat utvecklingen. "Var tredje politiker blev lobbyist", summerade Aftonbladet efter en omfattande granskning år 2013.¹¹ Hitintills har dessa övergångar skett utan avbrott eller hinder på vägen. Frågan är utredd ett flertal gånger av offentliga kommissioner¹² och svängdörrarna har också blivit ett tema för den samhällsvetenskapliga forskningen.¹³ En aktuell politisk fråga, som tidigare tagits upp i riksdagen utan resultat, är behovet av karensregler för politiker och höga tjänstemän som går över till toppjobb i det privata näringslivet eller i konsultbranschen. Bristen på reglering har renderat Sverige kritik från Europarådets organ för korruptionsövervakning (GRECO). Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), med Eva Lindström och Niklas Bruun som författare, publicerade år 2012 en uttömmande rapport om problemen, med förslag till hur en svensk reglering skulle kunna utformas.¹⁴ Regeringen Reinfeldt lade rapporten i en skrivbordslåda, och Ardalan Shekarabis försiktiga försök till uppföljning i riksdagen avvisades.

Som minister i Stefan Löfvens regering har Shekarabi senare tagit upp saken på nytt genom en utredning av Sten Heckscher, framlagd i januari 2017.¹⁵ Här föreslås att det införs en lagreglering av statsråds och statssekreterares övergångar till uppdrag eller annan statlig verksamhet eller etablering av näringsverksamhet. Det ska finnas en obligatorisk anmälningsskyldighet. En övergångsrestriktion i form av karenstid och/eller ämnesrestriktion ska kunna meddelas av ett särskilt prövningsorgan för maximalt tolv månader. Om riksdagens majoritet är villiga att acceptera en sådan begränsad kontroll återstår att se.

Här kommer vi att diskutera några av de demokratiproblem som vi menar är knutna till en samhällsutveckling där privat, kommersialiserad lobbying spelar en växande politisk roll och där politiskt tillitskapital kan utnyttjats kommersiellt. Först definieras och diskuteras begreppet lobbyism, därefter dryftar vi den ekonomiska och politiska bakgrunden till PR-branschens framväxt. Sedan följer ett avsnitt som går mer konkret in på politiska karriärer i "svängdörrarnas rike". De två därpå följande avsnitten tar upp två exempel på politisk påtryckarmakt: kampanjen för att hindra begränsningar av möjligheterna till vinst i välfärden och vapenlobbyns rekrytering av politiker. Efter detta diskuterar vi mer generellt vilken typ av kompetens som är till salu på denna konsultmarknad. I slutavsnittet pekar vi på behovet av ökad öppenhet och hårdare reglering av ett politiskt system där politiskt förtroendekapital i rask takt förvandlas till en ordinär vara på marknaden.

**» BRISTEN PÅ
REGLERING HAR
RENDERAT SVERIGE
KRITIK FRÅN
EUROPARÅDETS
ORGAN FÖR
KORRUPTIONS-
ÖVERVAKNING**

KAPITEL 2.

Lobbyismens olika ansikten

» LOBBYING
HANDLAR INTE BARA
OM ATT FÅ NÅGOT
ATT HÄNDA

Lobbyism är ett begrepp med flera betydelser. Generellt betecknar det försök att påverka politiska beslut, till exempel genom kontakt med politiker, politiska rådgivare och tjänstemän. Samtidig ger det liten mening att karakterisera den kontakten enskilda väljare har med en politiker i sin valkrets i olika frågor, eller idékampen om olika politiska vägval, som 'lobbyism'. I forskningslitteraturen är det vanligt att lägga vikt vid att det handlar om kontaktverksamheten hos *organiserade* aktörer, som bransch- och intresseorganisationer, företag och institutioner, antingen genom egna eller inhyrda, professionella representanter.¹⁶ En annan aspekt av den klassiska typen av lobbying – bearbetning av beslutfattare genom direktkontakt – är att den för det mesta är informell och inte institutionaliserad.¹⁷ Lobbyism står därför i kontrast till den organiserade, korporativa kanalen, där organisationer deltar i kommittéer, ger kommentarer och på olika vis är en synlig inbjuden part i den politiska beslutsprocessen.

Även om påverkan genom direktkontakt är ett av de typiska dragen som kan tillskrivas lobbyismen, så pågår det också *indirekta* former för påverkan genom opinionskampanjer och medierade former av kommunikation. En lobbykampanj inkluderar ofta en fas med medieutspel, kontakt med journalister, erbjudande om informationssubventioner i form av pressmaterial, opinionsmätningar och andra initiativ som kan sätta en fråga på den offentliga agendan.¹⁸ Att en sak får stor offentlig uppmärksamhet genom medierna kan 'gödsla jorden' och göra det lättare att få gehör hos beslutfattarna och deras politiska rådgivare.

Lobbying handlar inte bara om att få något att hända, som ett beslut om ett bidrag eller en investering, utan också om att *undvika* förändringar.¹⁹ Ett exempel från de sista åren är den omfattande lobbyingen från Svenskt Näringsliv, Vårdföretagarna och andra intressenter för att stoppa förslag om vinsttak för företag inom skola och omsorg.

En av de största förändringarna på lobbyismens område under de två sista decennierna är framväxten av en lång rad PR-byråer, några av dem specialiserade på det som på branschlingo heter *public affairs*, det vill säga kommunikation och påverkan i samhällsfrågor.²⁰ Rådgivning om lobbying – och praktisk hjälp till att utarbeta förslag och etablera kontakter – har konstituerats som ett nytt affärsområde. På denna expanderande marknad har kunskaper och kompetens om politik och politiska processer blivit en vara, en konsulttjänst som är till salu för dem som har resurser att köpa den.²¹ Stora koncerner och branschorganisationer håller sig dessutom med sin egen lobbyingexpertis. En vapenproducent som Saab är som bekant tämligen självtillräcklig inom lobbying – oavsett regeringens färg.

En klassisk föreställning om lobbying är att företag och intresseorganisationer tar kontakt med politiker som inte förväntas dela deras syn i en speciell sak och levererar argument som kan få dem att ändra uppfattning. Det är en sanning med många modifikationer. För det

första handlar effektiv lobbying ofta om att lägga premisserna för en utredning om till exempel ett lagförslag i god tid innan regeringen har signalerat en bestämd syn. För det andra är det typiskt att lobbyister interagerar med politiker som man vet delar uppdragsgivarnas grundläggande åsikter.²² Två amerikanska statsvetare, Richard L. Hall och Alan V. Deardoff, har pekat på att huvudvikten av professionell lobbying i relation till USA:s kongress läggs på den senare formen, och karakteriserat det som "lagstiftningssubventioner": representanterna som kontaktas har en sympatisk inställning, och får utan kostnader färdigt utarbetade lagförslag, får nyttiga argument presenterade, ges statistikunderlag och kan också få färdigskrivna debattinlägg.²³

Ett likande system är välkänt från EU-systemet. I mars 2013 avslöjade Internetsajten LobbyPlag,²⁴ som etablerats av tyska journalister, att flera ändringsförslag till den kommande EU-lagen om dataskydd var byggda på kopiering av dokument producerade av lobbyorganisationer. Den brittiska organisationen *Privacy International* dokumenterade att brittiska parlamentariker i Bryssel hade klippt 25 procent av sina förslag från lobbyingtexter producerade av Amazon, eBay och andra lobbyister.

Teorin om lobbying som subventionering av lagstiftning kan betraktas som ett alternativ – eller åtminstone ett viktigt supplement – till traditionella teorier om lobbying som övertalning där intressegrupper (ofta med olika synpunkter och förslag) möter riksdagsledamöter för att argumentera för en mer gynnsam lagstiftning eller budgetbeslut. Här finns en klar parallell med professionella källors bruk av informationssubventioner till redaktioner för att påverka beslutsfattare genom mediernas roll som dagsordningssättare.²⁵

KAPITEL 3.

Bakgrunden: Från social korporativism till lobbyism

» EN STÖRRE ÖPPENHET FÖR KAPITALISTISK DRIFT INOM VÄLFÄRD OCH UTBILDNING HAR DESSUTOM GJORT KAMPEN OM UPPDRAG OCH KONTRAKT MED STAT, LÄN OCH KOMMUNER VIKTIG

Inom samhällsforskningen har man pekat på flera, samverkande faktorer som förklarar den professionella lobbyismens expansion och utvecklingen av en 'konsultokrati'. Anna Tyllström summerar till exempel avkorporativisering, marknadens alltmer markerade samhällsroll och mediernas stärkta ställning i samhället som tre underliggande orsaker till PR-konsultbranschens framväxt.²⁶

Centralt är försvagningen av den sociala korporativismen – det institutionaliserade samarbetet mellan staten och de stora organisationerna som har kännetecknat det som kallas den svenska och nordiska modellen.²⁷ Systemet karakteriserades av att näringslivsorganisationer, fackföreningar och andra intresseorganisationer involverades i hur politikens riktlinjer drogs upp. Samarbetet hade karaktären av en klasskompromiss. Facket samarbetade till exempel om produktivitsreformer och garanterade "arbetsfreden" mot att löntagarna fick en andel av produktivitsväxten. Lantbrukarnas organisationer gavs på samma vis inflytande över jordbrukspolitiken.²⁸ En konsekvens var att många viktiga beslut i realiteten fattades oavhängigt av riksdagen. Statsvetaren Stein Rokkan karakteriserade en gång skillnaden mellan den parlamentariska kanalen och den korporativa kanalen med orden: röster räknas, men resurser bestämmer.²⁹ Organisationernas inflytande betydde mer än den individuella röstsedeln. Det gäller än i dag, men i lobbyismens tid sker påtryckningen i andra och – för konsultbranschens del – mer kommersialiserade former.

Den huvudsakliga utmaningen för det korporativa klassarbetet kom under 1980-talet med krisen för den keynesianska doktrinen om en stark stat som organisatör och reglerare av de ekonomiska processerna. Marknadsliberala partier, grupper och tankesmedjor gick till offensiv och gjorde avreglering av olika marknader till sitt främsta mål. Privatiseringen av de offentliga systemen såsom hälsovård, daghem och skolor blev viktiga element i denna nya nyliberala politiska strategi.³⁰ Avregleringen av telekommunikationerna och tv och radio utgjorde en del av processen. Ronald Reagans presidentskap och Margaret Thatchers regering blev i västvärlden de mest potenta uttrycken för utvecklingen, men även de nordiska länderna upplevde en del av samma grundläggande förändringar – vilka även influerade de socialdemokratiska regeringarnas politiska vägval och inriktning. En symbolisk vändpunkt kom då Svenska Arbetsgivareföreningen år 1992 sa nej till att framöver vara representerad i statliga myndigheters styrelser.

Även om det fortsatt finns element av korporativism i det svenska systemet, har den organiserade representationen delvis ersatts och kompletterats av mindre institutionaliserade former för påtryckning och påverkan om lagstiftningsbeslut, budgetfrågor och befattningshavare.³¹ En större öppenhet för kapitalistisk drift inom välfärd och utbildning har dessutom gjort kampen om uppdrag och kontrakt med stat, län och kommuner viktig. Detta har ökat betydelsen av klassisk

lobbyism i form av direkt, informell kontakt för att påverka politiska beslut. Men det har också ökat vikten av professionell opinionsbildning, inte minst genom påverkan av journalistisk rapportering. Politiken har anpassat sig till mediernas format, till nyhetsvärderingar och marknadskrav, av forskare beskrivet som politikens medialisering³² och "mediokrat".³³ Ett resultat av denna förändring är, som nämnts, den ökade efterfrågan på kommunikationskonsulter inom företag och organisationer, och den ökade betydelsen av lobbyrådgivning som ett affärsområde för PR-byråer. I praktiken har omvandlingen skapat en ny marknad för PR och lobbyrådgivning som både tjänst och produkt.³⁴

I liberala mediers (och liberala statsvetares) världsbild är detta en utveckling från korporativism till *pluralism*, från statskontrollerat organisations-samarbete till politisk mångfald. Analysen är förunderligt naiv i sin förståelse av relationen mellan ekonomisk och politisk makt. Speciellt i en tidsepok där politisk rådgivning har blivit en marknadsvara, och där delar av den tidigare politiska och journalistiska eliten – utan offentlig insyn – står till disposition som dörröppnare och argumentutvecklare för den som kan betala.

Organisationsforskaren Stephen Barley har i sina analyser av USA beskrivit professionell lobbying som del av ett institutionellt fält för interaktion mellan näringsliv och politiken; ett nätverk där företag, intresseorganisationer och andra resursstarka aktörer ("huvudmännen") finansierar eller hyr tankesmedjor, ad hoc-grupper, PR-byråer, eller andra konsulter och advokatfirmor för att påverka sina huvudsakliga måltavlor: regeringar och lagstiftare. Deras verksamhet involverar flöden (fram och tillbaka) av pengar och personal, liksom flöden av subventionerad information både till medier och lagstiftare.³⁵ Fackföreningar, medborgargrupper och deras tankesmedjor är inbäddade i ett motsvarande strukturerat fält, men med mindre makt, mindre välfinansierat och med mindre inflytande.³⁶

Enligt vår syn är denna interaktionsmodell också relevant för Sverige, även om arbetarrörelsen, fackföreningar och folkliga intresseorganisationer, i jämförelse med USA, spelar en viktigare roll. En central poäng är här samspelet mellan olika typer av påtryckargrupper. Svenskt Näringslivs roll som lobbyorganisatör och finansär för en rad olika tankesmedjor, med Timbro i spetsen, är det mest närliggande exemplet.³⁷

» ANALYSEN ÄR
FÖRUNDERLIGT NAIV
I SIN FÖRSTÅELSE AV
RELATIONEN MELLAN
EKONOMISK OCH
POLITISK MAKT

KAPITEL 4.

I svängdörrarnas rike: Politiskt kapital som marknadsvara

Under 1990-talet hördes kritiska röster mot den framväxande lobbyismen bland svenska politiker. På en partikongress i Sundsvall år 1997 ställde partiledaren relevanta frågor om PR-konsultbranschen:

Hur är det egentligen med de lejda opinionsbildarna, de som ena dagen säljer sina tjänster till ett företag, andra dagen till ett politiskt parti? Vad är egentligen lobbying? Hur ser den ut, hur fungerar den? Blir beslutsfattare manipulerade och förda bakom ljuset? Det är viktiga frågor i en demokrati.³⁸

» AFFÄRSIDÉN INOM
PR-FÖRETAGEN
ÄR ATT SÄLJA DE
ANSTÄLLDAS
KUNSKAP OM HUR
POLITISKA BESLUT
BÄST KAN PÅVERKAS

Den frågande partiledaren vet i dag långt mer om detta ämne. Det var nämligen Göran Persson, Sveriges statsminister under åren 1996 till 2006. Hösten 2007, året efter Socialdemokraternas valnederlag hösten 2006, fick han en ny roll som lobbyrådgivare i en av Sveriges största PR-byråer, JKL, där han ännu (januari 2018) är "senior advisor" och enligt JKL:s hemsida speciellt tar sig an "blue chip clients", det vill säga det etablerade och finansiellt starkaste kundskiktet.³⁹ När Göteborgs legendariske socialdemokratiska politiker, Göran Johansson, lämnade politiken år 2008, beskrev han Göran Perssons nya karriär på följande sätt: "JKL är en politisk organisation som plockar upp socialdemokrater för att få tag i politiska strategier".⁴⁰ Den tidigare statsministern anpassade sig snabbt till sin nya roll som lobbyist. År 2009 skrev Göran Persson och en medförfattare en debattartikel⁴¹ där de argumenterade för de intressen ett privat företag inom vapenindustrin hade.⁴² Persson undertecknade inte bara artikeln med sitt namn, men uppgav också att han var "tidigare statsminister" och "tidigare partiledare". Han uppgav däremot inte att militärföretaget han argumenterade för betalade 1,8 miljoner kronor årligen för JKL:s tjänster.

Ett tjugotal medarbetare från regeringskansliet valde åren 1996–1997 samma karriärväg som deras tidigare chef. I gengäld kom flera medarbetare i Reinfeldts nya regering år 2006 direkt från uppdrag som lobbyister och PR-konsulter. Den mest kände av dem var Carl Bildt, statsminister åren 1991–1994, som efter flera internationella uppdrag blev styrelseordförande i PR-byrån, Kreab, grundad av moderaten Per Magnus (Peje) Emilsson.⁴³ Konsultbranschen var också attraktiv för de som lämnade Reinfeldtregeringen. Lars Leijonborg, tidigare partiledaren för Folkpartiet liberalerna (i dag Liberalerna), högskole- och forskningsminister fram till år 2009, började året efter på PR-byrån Diplomat Communications. År 2015 gick Kristdemokraternas avtropsande ledare Göran Hägglund samma väg och blev konsult i PR-företaget Narva.

Affärsidén inom PR-företagen är att sälja de anställdas kunskap om hur politiska beslut bäst kan påverkas. Uppdragsgivarna som betalar räkningarna är vanligen företag och branschorganisationer, men inkluderar också intressegrupper och kommuner som vill få inflytande över olika politiska beslut. På denna politiska marknadsplats har tidigare

» TRE SVENSKA
SAMHÄLLSFORSKARE
HAR BESKRIVIT DET
SOM FRAMVÄXTEN
AV ETT NYTT
SAMHÄLLSSKIKT,
DE POLICY-
PROFESSIONELLA

politiker, journalister och myndighetsanställda funnit nya karriärmöjligheter som välbetalda lobbykonsulter.

Internationellt karakteriseras sådana karriärskiften med den engelska beteckningen *revolving doors*, svängdörrar. Fenomenet omfattar emellertid inte bara övergångarna mellan politiken och PR-branschen, utan också andra karriärvägar till och från partier, stora företag, intresseorganisationer, fackförbund, tankesmedjor och medier. Tre svenska samhällsforskare har beskrivit det som framväxten av ett nytt samhällsskikt, de policyprofessionella, som på olika vis utövar en "makt utan mandat".⁴⁴

Rekryteringen av Anders Borg till Kinneviks styrelse⁴⁵ i maj 2015, och anställningen år 2014 av tidigare landstingsrådet i Stockholm, Filippa Reinfeldt som lobbyist i vårdjätten Aleris, ägd av Wallenbergs investmentbolag Investor, är senare svenska exempel. Vägarna är många och kan gå från ett partisekretariat till Riksdagsgruppen, vidare till ett departement – och därefter till en PR-byrå, lobbyorganisation eller tankesmedja. Eller från journalistiken till PR-branschen: Dagens Nyheters tidigare debattredaktör Mats Bergstrand gick år 2009 till ett konsultjobb i JKL och år 2017 vidare till affärsutvecklings- och varumärkesbyrån Priority. Enligt konsultbolagets ordförande, den tidigare S-ministern Björn Rosengren, skedde rekryteringen av den liberala ex-redaktören för att "stärka byråns public affairs-erbjudande".⁴⁶

Många ledande svenska politiker kombinerar också sina konsultuppdrag inom PR-branschen med mer direkta näringslivsengagemang. Seniorrådgivare Göran Persson i JKL är till exempel också styrelseordförande i Scandinavian Biogas, Pegroco Invest, Cambio Health Care System – och i statliga LKAB.⁴⁷ Carl Bildt kombinerade sina Kreabuppdrag med en rad andra värv, inklusive Lundin Petroleum. Direkt efter valet år 2002 tog han plats i styrelsen för Legg Management, en av USA:s största kapitalförvaltare.⁴⁸ Samma år rekryterades han också till lobbyorganisationen *Committee for the Liberation of Iraq*, en kommitté, ledd av personer med bakgrund i den amerikanska vapenindustrin, som verkade för att USA skulle invadera Irak.⁴⁹ Bildt driver i dag bland annat firman Bildt Global AB och uppger själv att han fungerar som "senior advisor" för Wallenbergsfären.⁵⁰

I maj 2015 blev Bildt utpekad som rådgivare till styrelsen i LetterOne Group, ett globalt investeringsbolag i olje-, gas- och teknologisektorn, som är kontrollerat av den ryske oligarken Mikhail Fridman, en miljardär Bildt tidigare har samarbetat med under sin tid som ordförande i Kreab.⁵¹ Enligt ett pressmeddelande från LetterOne representerar Bildt, som tidigare utrikesminister, statsminister och diplomat "en unik blandning av kompetens och erfarenheter". Bildt gav å sin sida uttryck för att han ser fram emot att arbeta med "en grupp framgångsrika och begåvade entreprenörer vid en så intressant tid för världsekonomin".⁵² Oligarken Fridman kontrollerar inte bara LetterOne, han är också huvudägaren i ett av världens stora telekommunikationsbolag, VEON, som fram till år 2017 hade namnet VimpelCom. Detta bolag (där norska Telenor är en minoritetspartner) dömdes år 2016 att betala 795 miljoner dollar (USD) i straffavgift till amerikanska och holländska myndigheter för omfattande korruption knuten till telelicenser i Uzbekistan. Denna korruptionshärva är en parallell till Telias mutaffärer i samma land.

Byten mellan politiken och PR-branschen och journalistiken på arbetsmarknaden kan också leda till andra karriärmönster. Det har i dag blivit vanligt att många före detta politiker, efter några år som PR-konsulter, går vidare till ledarjobb och chefer för *public affairs* – affärsområdet för samhällsfrågor och kommunikation – inom stora företag och organisationer. Där får de en mer direkt och öppen roll som lobbyister. Enligt medietidskriften Resumé.se år 2014 hade cirka 70 tidigare svenska politiker gått från arbetet som PR-konsulter till sådana positioner.

Svängdörren mellan politik och PR kännetecknas självklart också av 'PR-politiker' som rekryteras tillbaka till politiken, speciellt i samband med val som resulterar i regeringsskiftet. Detta är en av orsakerna till att en kartläggning av denna del av PR-branschen är som att sikta på ett rörligt mål. Dessa typer av politiska experter som är "till salu" flyttar enkelt från en konsultbyrå till en annan, från en konsultbyrå till en lobbyorganisation och från lobbying tillbaka till politiken.

Ett individuellt, men samtidigt tidstypiskt exempel på en sådan politisk svängdörrskarriär, är moderaten Pär Henrikssons (född 1974) jobbskiftet och gradvis stärkta politiska påtryckarkompetens.

Tabell 1. Svängdörrsexempel: Pär Henrikssons karriärväg.

Anställning	Tidsperiod
Head of Brand Management, Saab	augusti 2017–nu
Ansvarig för analys och strategi, Svenskt Näringsliv	maj 2011–juni 2017
Konsult, PR-byrå JKL	januari 2011–april 2011
Kommunikationschef, Moderaterna	december 2006–december 2010
Konsult, PR-byrå JKL	augusti 2004–november 2006
Kommunikationsrådgivare, Svenskt Näringsliv	augusti 2001–augusti 2004
Konsult, PR-byrå Spider Relations	januari 2000–augusti 2001
Konsult, PR-byrå Rikta Kommunikation	januari 1999–januari 2000
Politisk rådgivare, Moderaternas riksdagsgrupp	juni 1997–januari 1999
Politisk rådgivare i europaparlamentet, assistent åt Gunilla Carlsson (M)	februari 1996–juni 1997

Källa: LinkedIn, samt intervju med Henriksson i Resumé.se 3 juni 2017.

Henrikssons politiska och yrkesmässiga karriär startade tidigt, men blygsamt. Han blev år 1996 som 22-åring, innan han hade en färdig kandidatexamen i statsvetenskap från Karlstads universitet, rekryterad till Bryssel som assistent och rådgivare åt EU-parlamentarikern Gunilla Carlsson. Från EU-parlamentet gick färden år 1997 till Moderaternas riksdagskansli, därefter till två mindre PR-byråer som konsult. Efter denna erfarenhet tog karriären fart: först rådgivaranställningar i två miljöer med stort inflytande inom lobbying (Svenskt Näringsliv och JKL), därefter blev Henriksson rekryterad av Per Schlingman till jobbet som kommunikationschef hos Moderaterna under perioden 2006–2010. Efter en kort visit hos den tidigare arbetsgivaren JKL, vände Henriksson tillbaka till Svenskt Näringsliv, men nu som chef för strategi och analys. Enligt Resumé.se var hans intäkt år 2015 över 1,8

miljoner kronor, det vill säga över arvudet för ett statsråd. År 2017 fick han anställning hos vapenproducenten Saab som globalt ansvarig för varumärkesfrågor.⁵³

En svensk-norsk studie baserad på data från våren 2014 visade att 224 tidigare svenska politiker vid den tidpunkten arbetade som konsulter i PR-byråer som erbjuder lobbyrådgivning, i Norge var antalet 90.⁵⁴ Tabell 2 ger en översikt över dessa svenska konsulters partibakgrund.

Tabell 2. Tidigare politiker som svenska PR-konsulter efter deras partibakgrund (våren 2014). Procent.

Parti	Procent
Moderaterna	41
Socialdemokraterna	28
Liberalerna (Folkpartiet)	16
Centerpartiet	5
Miljöpartiet de gröna	5
Kristdemokraterna	3
Andra ⁵⁵	3
Totalt	101
(N)	(224)

I Sverige hade 85 procent av konsulterna varit aktiva inom Moderaterna, Socialdemokraterna eller Liberalerna, med Moderaterna som det suveränt största 'PR-partiet'. Att Moderaterna och Liberalerna står så starkt kan ha ett direkt samband med att många av byråerna blev etablerade av personer med aktiv bakgrund i dessa två partier. Socialdemokraternas 'PR-andel' har sin förklaring i att partiet är det största och har många personer med erfarenhet från regeringsarbete. Valnederlaget i 2006 var dessutom en vändpunkt; efter detta rekryterades en stor grupp socialdemokrater, med Göran Persson i spetsen, till PR-branschen. Representationen från Centerpartiet, Miljöpartiet de gröna, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet har varit och är fortsatt relativt blygsam.

Att Norge har långt färre PR-konsulter med partibok än Sverige beror först och främst på att PR-sektorn är betydligt mindre i Norge. En annan intressant skillnad är att norska 'flygelpartier' som högerliberala Fremskrittspartiet (FrP) och radikala Sosialistisk Venstreparti (SV) är relativt gott representerade: 13 procent av de norska konsulterna med partibakgrund kom från SV och 10 procent från FrP. En viktig orsak till skillnaden mellan Sverige och Norge kan ligga i att SV var med i Stoltenbergs "rödgröna" regeringar åren 2005–2009 och 2009–2013, medan FrP var koalitionspartner i Erna Solbergs "blåblå" regering 2013–2017 och nu är en del av Solbergs nya regering. Regeringspositioner ökar politikernas attraktionskraft på PR-marknaden och ett regerings-skifte öppnar alltid för nya jobb-möjligheter som konsult. Eftersom Vänsterpartiet aldrig har varit del av någon regering, har partiet en begränsad skara attraktiva PR-rekryter. Sverigedemokraterna var år 2014, då undersökningen gjordes, 'brännmärkt' som samarbetspartner av alla andra partier, och ingen PR-byrå hade tagit risken att anställa en

tidigare SD-politiker. Svenskt Näringslivs och andra lobbyorganisationers pågående lobbyflirt med ledande SD-politiker⁵⁶ är emellertid ett första varsel om att några inom partiets stomme på sikt kommer att betraktas som rumsrena också inom PR-sektorn.

KAPITEL 5.

Lobbykampanj för vinst i välfärden

» **PRIVATISERINGEN BLEV AV REINFELDTS FÖRSTA REGERING MARKNADSFÖRD SOM ETT "VALFRIHETS-SYSTEM"**

Sverige har de sista två decennierna upplevt en mycket snabb expansion av vinstdrivna företag inom hälsovård, äldreomsorg, barnomsorg och utbildning. Offentligt finansierade välfärdstjänster har blivit *big business*. År 2015 köpte landsting, kommuner och regioner välfärdstjänster för 127 miljarder kronor från privata utförare, vilket motsvarar 14 procent av totalkostnaden. Hela 84 procent av beloppet var köp från privata företag, resten var köp från föreningar, stiftelser eller enskilda. En stor del av brukare, elever och patienter finns i offentligt finansierade verksamheter som handhas av privata utförare. Detta gäller bland annat läkarbesök i primärvård (43 procent), vårdcentraler (42 procent), gymnasieskola (26 procent), förskola (20 procent) och grundskola (15 procent).⁵⁷ Privatiseringen blev av Reinfeldts första regering marknadsförd som ett "valfrihetssystem" där den enskilde "har rätt till att välja den leverantör som ska utföra tjänsten".⁵⁸

Marknadsreformen mötte emellertid politiskt motstånd och blev en omdebatterad fråga i perioden före riksdagsvalet 2014. De nationella SOM-undersökningarna 2012–2015 har också visat att en tydlig majoritet av väljarna menar att "vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg" är ett "mycket bra" eller "ganska bra" förslag. Mycket få personer motsätter sig en *begränsning* av vinst i välfärden. Lennart Nilsson summerar i en artikel om välfärdsopinionen resultaten som ett "nej till vinstutdelning och privatiseringar – ja till valfrihet och ideella organisationer".⁵⁹ Resultatet överensstämmer med Stefan Svallfors slutsats baserad på Välfärdsstatsundersökningarna från Svensk Nationell Datatjänst 1986–2010; i Sverige finns ett mycket starkt stöd för att stat, landsting och kommun är bäst lämpade att sköta vård, skola och omsorg.⁶⁰

En rapport från den näringslivsanknutna tankesmedjan Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) konstaterade år 2011 att två decenniers privatiseringar i välfärden inte lett till några effektivitets- eller kvalitetsvinster.⁶¹ Rapporten, som hade SNS forskningschef Laura Hartman som huvudredaktör, möttes med rasande reaktioner från Svenskt Näringsliv, ledande lobbyister i den privata vårdsektorn och borgerliga ledarskribenter. Vad har man för glädje av forskning som kan ge argument *mot* privata vinstintressen? Efter en kort och effektiv näringslivskampanj mot rapporten valde Hartman att sluta på SNS. Detsamma gjorde den tidigare maktutredaren, statsvetaren Olof Petersson, som motiverade avgången med "interna meningsskiljaktigheter när det gäller SNS-forskarens möjlighet att fritt få presentera sina forskningsresultat".⁶²

Samma höst exploderade Caremaskandalen, bland annat med omfattande anklagelser om medicinsk vanskötsel vid äldreboendet Koppargården och andra äldreboenden i Carema Cares regi. En medicinskt ansvarig sjuksköterska vid Koppargården skrev i ett mejl den 19 september 2011 till Hässelby-Vällingbys stadsförvaltning att hon inte

längre kunde garantera den medicinska säkerheten för patienterna. SVT:s *Dokument Inifrån* visade att vinstdrivande Caremachefer hade fått stora bonusar baserade på de besparingar de hade genomfört.⁶³ Efter skandalen sades flera av Caremas kommunala vårdavtal upp, och Carema fick senare kompensera Vänersborg kommun med 2,5 miljoner för avtalsbrott gällande bemanning. Bolaget bytte år 2013 namn till Vardaga.

Eftersom de privata, vinstdrivna bolagen har haft problem med att vinna allmänt opinionsstöd för sin vinstjakt, har lobbyverksamheten först och främst varit inriktad mot att förhindra riksdagsmajoritet för vinstbegränsning. Ett viktigt steg har varit att påverka Sverigedemokraterna (SD), som inför valet 2014 signalerade att partiet ville ha en begränsning av vinsterna i välfärden. Dagens Industri avslöjade den 14 september 2015 att tunga lobbyorganisationer under våren 2015 drev en intensiv uppvaktning av SD för att påverka partiets politik, speciellt i vinstfrågan. Några av dem, som Vårdföretagarna, gjorde det direkt, andra hade assistans av PR-byrån Kreab. Eftersom SD kämpat hårt för att komma in i den politiska värmen, gav flirten raskt ett positivt resultat. Kreabs grundare och störste ägare, Peje Emilsson, har dessutom egna intressen direkt knutna till denna typ av lobbyism; hans familjeföretag Magnora äger Sveriges största kommersiella friskola, Kunskapsskolan.

» MARKNADS-LIBERALISM OCH VINSTJAKT ÄR DEN ENDA VÄGEN

De hemliga SD-kontakterna ledde till att Kreab förlorade några viktiga kunder. I december år 2015 blev det dessutom offentligt känt att Kreabs Sverigechef Markus Uvell under lång tid odlat en nära personlig kontakt med SD:s riksdagsledamot Linus Bylund. Publiceringen ledde till att Uvell lämnade Kreab. Att den politiska lobbyingen övergått i en privat relation kan "lätt missuppfattas", sa Peje Emilsson.⁶⁴ Dagens Industri noterade samtidigt att lobbykampanjen varit framgångsrik: "Från SD:s håll har Markus Uvells kontakter beskrivits som betydelsefulla för legitimeringen av partiet. Lobbyingen mot SD har också haft stor effekt och bidragit till att partiet svängt i frågan om vinst i välfärden".⁶⁵ Markus Uvell, som tidigare även varit vd på tankesmedjan Timbro, fick snabbt nytt jobb som *managing partner* i lobbyorganisationen Nordic Public Affairs Research.

En annan parallell strategi har varit en omfattande, centralstyrd kampanj mot Ilmar Reepalus välfärdsutredning. Huvudbetänkandet, *Ordning och reda i välfärden* (SOU 2016:78) överlämnades till regeringen i november 2016, och ett slutbetänkande (SOU 2017:38) levererades den 9 maj 2017. Remissinstanserna har sällan varit så många. En förklaring är att Svenskt Näringsliv orkestrerat ett nej mot begränsningar av vinster inom välfärden. I den offentliga polemiken mot utredningen argumenteras för att alla former av vinstbegränsning kommer att tvinga de flesta privata företag inom välfärdssektorn till avveckling. Krisscenariot går ut på att detta omedelbart kommer att leda till katastrof i primärvården. En effektiv taktik har visat sig att vara att fokusera på betydelsen av mindre bolag och individuella entreprenörer inom vård och utbildning. Även om privatiseringen av offentligt finansierad välfärd i Sverige redan har gått längre än i stora delar av Norden och det övriga Europa, satsar Svenskt Näringsliv fortfarande på slagordet som Margaret Thatcher adopterade från filosofen Herbert Spencer: "There Is No Alternative" (TINA). Marknadsliberalism och vinstjakt är den enda vägen.

» **WALLENBERG-
SFÄREN HAR FÖR
LÄNGE SEDAN
FÖRSÄKRAT SIG OM
SOCIALDEMOKRATISK
KOMPETENS**

En del i lobbystrategin mot vinstbegränsning är inriktad på att "vinna vänner hos motståndarna", summerar Stefan Svallfors och Anna Tyllström i en arbetsrapport från Institutet för framtidsstudier.⁶⁶ Detta är ingen svår uppgift. Wallenbergsfären har för länge sedan försäkrat sig om socialdemokratisk kompetens: Mona Sahlins tidigare statssekreterare Stefan Stern har sedan år 2013 varit kommunikationschef och lobbyist för Wallenbergs maktbolag Investor. Flera kända socialdemokrater motarbetar tanken om begränsning av vinst i välfärden, bland dem finansborgarrådet i Stockholm, Karin Wanngård. När det gäller sjukvården har socialminister Annika Strandhäll (S) redan i december 2017 deklarerat att vinstbegränsning är oaktuell politik.⁶⁷ I januari 2018 presenterade regeringen och Vänsterpartiet ett förslag om vinsttak på 7 procent av det operativa kapitalet för skolsektorn samt bolag som sysslar med omsorg för äldre och funktionshindrade.⁶⁸ Idéburna verksamheter, som stiftelser och ideella föreningar, ska undantas från kraven. Eftersom allianspartierna och SD omedelbart varslade om att de avvisar även detta begränsade förslag, kommer i praktiken resultatet i riksdagsvalet hösten 2018 att avgöra frågan.

KAPITEL 6.

Vapenlobbyn

» DEN AKTIVA
REKRYTERINGEN
AV POLITISKA
LOBBYISTER TILL
SAAB HÄNGER
SAMMAN MED ATT
DEN MILITÄRA
MARKNADEN I
PRAKTIKEN ÄR
STARKT POLITISERAD

Att Wallenbergfamiljens vapen- och säkerhetsbolag Saab rekryterar en toppchef från den politiska lobbysfären är ingen ny händelse, det har snarare blivit en regel. Socialdemokraten Jan Nygren, statsråd i statsrådsberedningen (samordningsminister) och ansvarig minister för vapenexport åren 1995–1996, blev anställd av Saab som rådgivare år 2000 och blev vice vd i koncernen år 2004. Många politiker har följt i hans fotspår. En av dem är Jonas Hjelm, också han socialdemokrat och tidigare statssekreterare i Försvarsdepartementet under Leni Björklund. Efter att Perssonregeringen avgick hösten 2006, fortsatte Hjelm direkt vidare till en koncernstabtjänst hos Saab, med ansvar för bevakning av den svenska försvarsmarknaden och Saabs lobbying i Europa. År 2005 var han som statssekreterare starkt involverad i regeringens avtal om militärt samarbete med Saudiarabien, ett samarbete som innebar att Saab kunde sälja radarövervakningssystemet *Erieye* för omkring 5 miljarder kronor till diktaturen. Anställningen blev mycket lukrativ för ex-politikern, som år 2010 hade en årslön på 2,4 miljoner.⁶⁹ År 2006 gick också den tidigare flygvapenchefen Kent Harrskog direkt från en anställning som särskild rådgivare i Försvarsdepartementet till Saab International.⁷⁰

Inte bara socialdemokrater tar tjänst hos Saab. Gunnar Wieslander, sjöofficer och moderat politiker med många år (2007–2014) som statssekreterare i Reinfeldts regering, blev efter den politiska karriären anställd direkt av Saab, där han år 2015 blev chef för u-båtsproducenten Saab Kockums. Och så har vi den nyrekryterade, redan nämnda, moderaten Pär Henriksson, Moderaternas tidigare kommunikationschef som från hösten 2017 fått ansvar för den internationella marknadsföringen av produkter som stridsflygplanet JAS 39 Gripen (prislapp cirka en miljard kronor), u-båtar i Sjöormenklassen, granatgeväret Carl Gustav, pansarvärnsvapnet Robot 57 och radarövervakningssystemet *Erieye*.⁷¹ Marknadsintresset är stort. Enligt statistik från Svenska Freds och Uppsala universitets konfliktdataprogram (UCDP) går den svenska vapenexporten till en rad länder som på olika vis är involverade i väpnade konflikter. Den ena gruppen är länder som är direkt involverade i väpnade konflikter med en annan stat eller aktör. Under år 2015 omfattade detta sex länder: Algeriet, Indien, Pakistan, Thailand, Turkiet och USA. Den andra gruppen består av länder som stöder ett land eller en grupp involverad i en väpnad konflikt. Här återfinns länder som Saudiarabien, Qatar, Kuwait, Jordanien och Förenade Arabemiraten.⁷² I mitten av 1980-talet nekades Bofors sälja krigsmateriel till Sydkorea eftersom Sverige hade personal i den FN-insats som övervakade gränsen mellan Nord- och Sydkorea. Den politiken ändrades 1993, när det "gavs tillstånd för export av stridsvagnssimulatorer till Sydkorea".⁷³

Den aktiva rekryteringen av politiska lobbyister till Saab hänger samman med att den militära marknaden i praktiken är starkt politiserad och att ingen vapenproducent får stora order utan ett omfattande

samarbete med sin regering – och politisk kontakt med andra länders regeringar. Lobbyingen för JAS 39 Gripen har i praktiken varit ett regeringslett projekt, baserat på en välkänd industriell strategi för samarbetet mellan myndigheter och kapital: Det som är gott för Wallenberg, är gott för Sverige. Vapenproduktion skapar svenska industriarbetsplatser, stimulerar högteknologisk utveckling och får exportstöd både från regering och kungahuset. Senast i oktober 2017 var försvarsminister Peter Hultqvist på en säljturné för JAS Gripen i Kroatien. De friktionsfria svängdörrarna mellan de politiska institutionerna och Saab måste ses som ett symptom på detta statssubventionerade militärindustriella komplex.

Wallenbergsfärens lobbyister var också mycket aktiva i samband med den USA-ledda bombningen av Libyen våren 2011, där de argumenterade för att Sverige skulle delta i militäraktionen med svenska plan och vapentechnologi. På grund av Håkan Juholts och den dåvarande socialdemokratiska ledningens motstånd mot svenskt deltagande i NATO:s markbombning, blev resultaten en kompromiss summerar Daniel Suhonen: Ja till svenska plan över Libyen i en tremånadersperiod, men bara till att bedriva spaning.⁷⁴

Betydelsen av militärkontrakt och vapenexport ger också affärsmöjligheter för PR-byråer inom *public affairs*. Den mest expanderande lobbyingbyrå under senare år har här varit Rud Pedersen, en nordisk konsultfirma med huvudbas i Stockholm, men med avdelningar i Bryssel, Köpenhamn, Oslo, Göteborg och Helsingfors. Byrån har anställt konsulter med ministerbakgrund från flera nordiska regeringar, senast Catharina Elmsäter-Svärd, som var infrastrukturminister i Alliansregeringen. Rud Pedersens speciella kännetecken är emellertid byråns möjlighet att erbjuda ett team med mycket hög militärpolitisk kompetens och ett omfattande nätverk. I en och samma byrå finns konsulterna Sten Tolgfors (moderat försvarsminister i Alliansregeringen 2007–2012), Anne-Grete Strøm-Erichsen (socialdemokratisk försvarsminister i Jens Stoltenbergs regeringar åren 2005–2009 och 2012–2013) och Marcus Rantala (Svenska Folkpartiet, statssekreterare i försvarsdepartementet i Finland åren 2011–2015). Rud Pedersen kan också erbjuda konsultassistans av en tidigare finsk viceamiral och en tidigare dansk flygvapenchef. Inte minst för internationella vapenproducenter som kämpar om order på den nordiska marknaden är detta en politisk-militär rådgivning med stort affärsvärde.

» **BETYDELSEN AV MILITÄRKONTRAKT OCH VAPENEXPORT GER OCKSÅ AFFÄRSMÖJLIGHETER FÖR PR-BYRÅER INOM PUBLIC AFFAIRS**

KAPITEL 7.

Vilken kompetens är till salu?

» **DERAS VERKLIGA EXPERTIS ÄR DERAS KUNSKAP OM DEN POLITISKA MILJÖN, BESLUTSPROCESSER OCH HUR FÖRSLAG MEST EFFEKTIVT KAN PRESENTERAS**

De positioner som politiker hade innan de började arbeta som PR-konsulter, kan delas in i två huvudtyper. Den första är den klassiska *externa politikern* som har haft ledande positioner på den offentliga scenen, till exempel som medlem av regeringen, riksdagen eller en stor kommunstyrelse. Några av de mest attraktiva politikerna på marknaden har varit ministrar eller statssekreterare. Den andra huvudtypen är *den politiska rådgivaren* (ibland med titeln kommunikationsrådgivare). Dessa representerar ett växande skikt mycket mindre känt än politikerna i offentligheten, men de har värdefull erfarenhet från partiernas, regeringens och riksdagsgruppernas arbete i kulisserna. Deras styrka är först och främst analytisk träning och lång erfarenhet av att *ge råd* till dem som är i frontlinjen. Dessa politiker har samtidigt begränsad erfarenhet från personligt deltagande i offentliga debatter och strider.

En genusaspekt kan läggas till: Sverige har länge haft en relativt hög andel (över 40 procent) kvinnliga politiker både i riksdagen och i regeringar. Hos PR-byråerna är andelen kvinnliga rådgivare ungefär en tredjedel, alltså något lägre.⁷⁵

Konsulterna som är rekryterade från den politiska sektorn har i vanliga fall arbetat inom flera politikområden – men är mer sällan expert i något av dem. Deras verkliga expertis är deras kunskap om den politiska miljön, beslutsprocesser och hur förslag mest effektivt kan presenteras.⁷⁶ Denna kunskap betalar sig. Konsultjobb i ledande PR-firmor är normalt mycket högt betalda, och intäkterna ligger ofta över nivån i politiken och medierna. PR-branschen erbjuder också en karriärmöjlighet för politiker som saknar (eller har mycket liten) arbetslivserfarenhet utanför det politiska fältet. PR och *public affairs* är ett av de få områden där politisk kommunikationskompetens kan säljas på marknaden och ge professionella möjligheter till inflytande och makt utanför de traditionella politiska institutionerna.⁷⁷

Ett intressant drag i utvecklingen är här framväxten av en ny typ politiker: den professionella sakkunniga rådgivaren och kommunikatören. Hen är aldrig i den främsta frontlinjen, och står inte på väljarlistor, men kan i likhet med folkvalda förlora sin position vid ett valnederlag eller regeringsskifte. Ungefär hälften av PR-konsulterna i Sverige med politisk bakgrund tillhör en sådan kategori: de är policyprofessionella *anställda* för att bedriva politik. I partier, parlamentsgrupper och departement är detta ett snabbt växande skikt – och de gör också karriär inom lobbyorganisationer, tankesmedjor och PR-byråer. De är politiker – och del av centrala politiska nätverk – men utan något direkt demokratiskt mandat.⁷⁸

Tillväxten inom PR-konsultbranschen är även kopplad till en annan tendens i moderna, kapitalistiska samhällen: uppgifter som förr var interna i ett företag eller en organisation, inkluderat i den offentliga sektorn, blir ofta utlagda till privata konsulter och underentreprenörer. En sådan typ av *outsourcing* betyder att företag, i stället för att utvidga

den fasta staben, hyr in konsultbyråer "vid behov". Detta är, de höga honoraren till trots, betraktat som en kostnadseffektiv lösning.

En vd i en av de ledande svenska PR-byråerna⁷⁹ framhäver fem nyckelpunkter för att karakterisera de professionella konsulternas kompetens: *Tillgång* (att få kontakt och svar representerar en maktfaktor), *systemkunskap*, *erfarenhet av politisk analys*, *förmågan att tänka strategiskt* samt *kunskap om inramning*. Systemkunskap, att veta hur beslut inte bara formellt men också reellt fattas, har stor betydelse. En styrka hos lobbyister med bakgrund inom politiken är just deras kunskaper om politiska risker och möjligheter i samband med planlagda investeringar.

En viktig del av de stora byråernas kunder är internationella företag, som ofta saknar elementära politiska kunskaper om beslutsprocesser i Sverige. Dessutom är den offentliga sektorn omfattande och politiska beslut rörande lagar, regler, skatter och subventioner har stor betydelse inom de flesta affärsområden. Konsulter som tidigare varit politiker känner till de politiska och byråkratiska processerna, de förstår också betydelsen av rätt timing: när ett förslag eller utspel kan komma att värderas positivt, alternativt i vilket skede det kommer för sent. De kan ge råd om vilket utskott i riksdagen som är det mest relevanta och vilken politiker som bör kontaktas, och den rätta tidpunkten för detta. Rätt *timing* är också mycket viktig för lobbying i relation till regeringens beslutsprocesser. Det kan vara av stor betydelse att komma i kontakt med politikerns rådgivare som känner frågan i hela sin komplexitet, och som är öppna för information och förslag i god tid *innan* förslaget ska läggas fram offentligt. Detsamma kan sägas om EU och beslutsprocesserna i Bryssel; flera av de stora PR-byråerna har därför etablerat Brysselkontor som ger service åt svenska kunder på den internationella lobbyscenen.

Många av de konsulter som har varit politiker väljer att upprätthålla sitt medlemskap, och det är inte ovanligt att de har några, ofta lokala, politiska åtaganden. En tänkbar orsak är att många PR-konsulter ser sitt partimedlemskap som en strategisk tillgång. Om deras parti eller regeringskoalition vinner ett val, kommer nya karriärmöjligheter att öppna sig inom departement och riksdagsgrupper. Att ha en öppen bro tillbaka till politiken är ett lockande alternativ.

Upprätthållandet av medlemskapet i ett parti är också uppmuntrad inom de flesta PR-byråer, och byråerna använder aktivt konsulternas politiska förbindelser som ett strategiskt argument: Firman kan komponera en grupp konsulter som känner de viktigaste politiska partierna från insidan och har också erfarenhet från olika regeringar och regeringskoalitioner. Detta är en fungerande praxis. På så sätt behöver kunderna inte köpa en 'röd' och en 'blå' eller 'grön' konsulttid, utan köper en samlad analys. "Att lämna ditt tidigare jobb är inte detsamma som att säga adjö till ett politiskt engagemang", säger Ewelina Tokarczyk, en före detta socialdemokratisk kommunpolitiker från Göteborg, senare konsult i Prime PR och därefter kommunikationschef på Einar Mattson AB.⁸⁰

Public affairs-konsulter med bakgrund i något av de politiska partierna försöker således att hålla kvar en fot i sin gamla politiska miljö. Samtidigt vet och accepterar de att en PR-konsult, för att undvika integritetsproblem, måste upphöra med att fungera som frontfigur för

» **MÅNGA PR-KONSULTER SER SITT PARTIMEDLEMSKAP SOM EN STRATEGISK TILLGÅNG**

sitt parti. Om de försöker att öppet kombinera rollerna kan det orsaka offentlig debatt och kritik. En dubbelroll där konsulten hyrs in för att påverka politiska processer och beslut inom det egna partiet, kommer inför väljarna att framstå som brist på integritet.

Ett mycket omtalat fall av denna typ i Sverige är känd som *Prime-gate*, med den socialdemokratiske politikern Niklas Nordström, en gång SSU-ordförande, i en ledande roll.⁸¹ Ett särdrag för de socialdemokratiske politiker som är rekryterade till Prime PR, är att de har varit organiserade i en egen lokalgrupp i huvudstadens partidistrikt, Stockholms Arbetarkommun.⁸² Efter riksdagsvalet år 2010 avslöjade Aftonbladet att Niclas Nordström och socialdemokraterna inom Prime PR hade accepterat ett opinionsbildningsuppdrag från Svenskt Näringsliv. Målet var att påverka debatten inom Socialdemokraterna efter valnederlaget i en mer "tillväxtvänlig" politisk riktning.⁸³ År 2017 avslöjades en liknande sak i Norge: Sylvi Listhaug, som sedan 2013 har haft olika statsrådsposter i Erna Solbergs regering, var under 2011 PR-konsult på den ledande byrån First House, samtidigt som hon var medlem av Framskrittspartiets centralstyre. Som avlönad PR-konsult jobbade hon som lobbyist för en ansökan om vinter-OS i Oslo 2022. Hennes speciella uppdrag var att få det egna partiet att ändra ståndpunkt från nej till ja.⁸⁴ Uppdragsgivare var Norges Idrettsförbund. Påtryckningen misslyckades dock.

PR-branschen och professionella rådgivare har blivit beskrivna som en "ny maktbransch" eftersom den levererar premisser för beslut som tas i slutna rum. Den norsk-svenska byrån Geelmuyden Kiese lovar till exempel att byrån flyttar makt för sina kunders räkning med hjälp av kommunikation.⁸⁵ Hur ofta det sker är en empirisk fråga och svaret är osäkert. Men oavsett så är PR-byråer ingen maktinstitution å sina *egna* vägnar, de arbetar för olika uppdragsgivare. Det förhindrar dock inte att de agerar för att skaffa sig nya kunder.

Norska Aftenposten avslöjade våren 2014 att byrån First House hade erbjudit den globala branschorganisationen för olje- och gasproducenter, OGP, råd och hjälp för att förhindra att branschen skulle komma att drabbas av nya klimatregler för investeringar från den norska Oljefonden.⁸⁶

Saken kom till allmänhetens kännedom tack vare kritisk journalistik. Men värt att notera här är att den pågående försvagningen av nyhetsorganisationerna – med nedskärningar och desperat klickjakt – sakta men säkert ändrar maktbalansen mellan journalistik och PR till den kapitalstarka lobbyismens favör. PR-branschen kan erbjuda nya välbetalda jobb, medan stora medieorganisationer i dag sparkar journalister och sänker de redaktionella ambitionerna.

Särskilt problematiskt är detta då lobbying är ett politiskt fält med mycket begränsad öppenhet. Kunder som betalar för assistans till lobbying hålls i stor grad hemliga. Politiker tillåts emellanåt att kombinera sina politiska värv med rollen som konsult utan hänsyn till den habilitetskonflikt som detta lätt leder till.⁸⁷

» PR-BRANSCHEN
OCH PROFESSIONELLA
RÅDGIVARE HAR
BLIVIT BESKRIVNA
SOM EN "NY
MAKTBRANSCH"

KAPITEL 8.

Det demokratiska kravet om öppenhet

» **VILKA LÅNGSIKTIGA
EFFEKTER HAR DET
PÅ VÄLJARES TILLIT
TILL POLITIK OCH
POLITIKER?**

Låt oss vara tydliga: Debatten om den nya lobbyismen handlar inte om att allmänt vara för eller emot PR, för eller emot organiserad kontakt med politiker. Alla bolag, institutioner och organisationer använder i praktiken *public relations* i sin verksamhet. Att ta kontakt med en politiker och tala för sin sak har varit, är och bör vara en demokratisk rättighet både för organisationer och enskilda väljare. Det är generellt sett bra att politiker och riksdagsgrupper får andra argument och fakta än de som regeringen och statsbyråkratin producerar. Ett fåtal PR-byråer ger råd till organisationer och grupper som är svaga jämfört med de verkligt stora, kapitalstarka lobbyisterna.

Den kanske mest intressanta frågan ur ett demokratiskt perspektiv är denna: När politisk rådgivning och lobbyarbete blir en handelsvara, vilka *långsiktiga* effekter har det på väljares tillit till politik och politiker? Vad gör det med medborgarnas tilltro till demokratin när tidigare politiska motståndare går hand i hand och mot betalning ger kunder gemensamma politiska råd, även i frågor där de tidigare har representerat rakt motsatta ståndpunkter?

En av utmaningarna med svängdörrarna mellan politik, konsultbyråer och lobbyorganisationer är tyvärr faran att väljarnas *förtroende* för de politiska processerna kan undergrävas och försvagas. En svensk expertutredning formulerade för några år sedan problemen med skarpa ord:

Det finns ett antal skäl till varför problemen vid övergång från offentlig till privat sektor bör uppmärksammas. Det finns en risk för att en person använder sin position för egen vinning i form av en anställning hos en privat arbetsgivare. En politiker eller tjänsteman kan påverkas otillbörligt i sitt handlande utifrån löften om ett framtida välbetalt jobb från ett företag som har ett ekonomiskt intresse i den offentligt anställdes beslut. Det kan i sin tur leda till att vissa företag gynnas framför sina konkurrenter i t.ex. en offentlig upphandling eller av ändringar i regelverk. Den tidigare offentligt anställda kan ha privilegierad tillgång till tidigare arbetskamrater. Genom att utnyttja nätverk av tidigare kollegor kan en person som övergår till att bli lobbyist ha tillgång till maktpåtryckning som inte är tillgänglig för andra. Detta riskerar att leda till att konkurrensen sätts ur spel och att det allmänna på ett eller annat sätt lider ekonomisk skada. Men en otillbörlig påverkan kan också leda till ett ifrågasättande av integriteten i lagstiftning och offentliga beslut. Enbart misstanken om otillbörlig påverkan kan skada förtroendet.⁸⁸

Det finns i dag en rad exempel, och många är nämnda tidigare i denna artikel, som demonstrerar behovet för hantering av intressekonflikter när befattningshavare byter sida. I många europeiska länder har detta blivit en allt viktigare fråga. Orsaken är behovet av att minimera möjligheten för, och *misstanken* om, att politiker och tjänstemän utnyttjar sina positioner eller exklusiva kunskaper för

egen vinning, till skada för det allmänna. Med andra ord: att förhindra korruption.

Det mest utmanande på kort sikt är frånvaron av reglering och karantäntid för politiker som går från politiska positioner och offentliga förtroendeuppdrag till lobbying. I Kanada förbjuder *The Lobbying Act* vissa grupper av statstjänstemän och regeringsmedlemmar lobbyaktivitet på en period på fem år. De kanadensiska reglerna inkluderar också en månatlig registrering av lobbyisters kommunikation med ministrar, statssekreterare och byråkrater i regeringskansliet.⁸⁹ I Storbritannien finns regleringar av såväl ministrars som ämbets- och tjänstemäns övergångar. En minister som lämnar sin post är till exempel förbjuden att under en tvåårsperiod utöva lobbying mot regeringen.⁹⁰ I Norge gäller en särskild lag om karantän och sakförbud (ämnesrestriktion) för såväl statsråds och statssekreterares som politiska rådgivares, ämbetsmäns och tjänstemäns övergångar av olika slag. Ett sakförbud betyder att politikern inte kan involvera sig i bestämda saker eller sakområden. Av lagen följer att en politikers övergång till en tjänst utanför statsförvaltningen under en tolv månadersperiod från frånträdelsen ska prövas av en särskild nämnd.⁹¹ Nämnden kan ålägga politikern karantän i maximalt sex månader eller sakförbud i maximalt tolv månader.

I ljuset av detta är de tidigare nämnda förslagen som utredaren Sten Heckscher⁹² har lagt fram för den svenska regeringen ett framsteg, även om ett års karantäntid är mycket kort och borde utökas. Dessutom omfattar förslagen tyvärr inte heller idéer om möjlig karantäntid för politiskt sakkunniga och rådgivare i regeringskansliet som rekryteras till den privata sektorn. Men oavsett detta kommer varje restriktion att vara utmanande för de många politiker som helst ser att svängdörrarna fortsatt ska stå öppna till fördel för deras egen privata karriär inom konsultbranschen och näringslivseliten. En proposition om karantänsregler kommer av allt att döma att läggas fram av regeringen under våren 2018.

Det finns, som den här rapporten visar, all grund till att kräva åtgärder som kan ge större transparens mot det slutna lobbyarbetet. Som exempelvis plikt att digitalt registrera möten mellan organisationer/lobbyister och riksdagsledamöter/medlemmar av regeringen/regeringskansliet. Detta kommer inte att begränsa rätten till lobbying, men med mycket små kostnader ger det en ökad möjlighet till offentlig insyn. Att lobbyister och riksdagsledamöter då kan komma att mötas i hemlighet, utanför riksdagens formella ramar, är ett dåligt motargument. Det sker oavsett, även i dag, något lobbyisters kontakter med Sverigedemokraterna är ett exempel på. Men en registreringsplikt skulle *förtydliga* att legitima försök till påverkan ska ske öppet.

Det finns också en väsentlig klasskillnad: I ekonomiska termer utgör kostnaderna för näringslivets lobbying en *investering* (lyckat lobbyarbete kommer att ge ökad profit). Kostnaderna för folkrörelser och andra icke vinstdrivna organisationers lobbyarbete är i de flesta fall *utgifter*.⁹³ I Sverige har vi dessutom de senare åren den speciella situationen att kapitalisterna i den svenska välfärdssektorn kan *finansiera* sin lobbying med medel från skattefinansierade vinster.

Dessutom döljer benämningen "lobbyist" det faktum att det, som Johan Ehrenberg påpekat, inte handlar om "en fajt mellan olika jämbördiga åsikter gentemot den lagstiftande makten."⁹⁴ Det är en principiell skillnad mellan en öppen, offentlig idékamp om samhällets utveckling

» **KAPITALISTERNA
I DEN SVENSKA
VÄLFÄRDSSEKTORN
KAN FINANSIERA
SIN LOBBYING MED
MEDEL FRÅN SKATTE-
FINANSIERADE
VINSTER**

och lobbyismens dolda påtryckaktivitet. Fordonsindustrin och oljebolagen är exempelvis extremt mycket starkare ekonomiskt än miljö-rörelsen och facket. Gamen och koltrasten är båda fåglar, men har mycket lite gemensamt.

En mer vittgående problemställning är dessutom, vilket Stefan Svallfors har påpekat, den långsiktiga betydelsen för demokratin: PR-branschens explosiva expansion har skapat jordmån för framväxten av en ny typ av professionell politisk elit med mycket svaga band till vanliga väljare och medborgare.⁹⁵ När politiskt förtroendekapital i rask takt förvandlas till en ordinär vara på en marknad, är risken stor att tilliten till politikerna, partierna och demokratin undergrävs. För arbetarrörelsen och facket är detta också en klassfråga av politisk betydelse. Det är svårt att mobilisera mot privata vinstintressen när kapitalets representanter och konsulter har socialdemokratisk partibok.

Litteratur

- Allern, Sigurd, "PR, politics and Democracy". *Central European Journal of Communication* (2011), Volum 4, no 1(6), s. 125–139.
- Allern, Sigurd, *Når kildene byr opp til dans, Søkelys på PR-byråene og journalistikken* (1997).
- Allern, Sigurd och Pollack, Ester, "From Politics to 'public affairs': Revolving Doors and Democratic Challenges in the Nordic Region". Paper presenterat vid konferensen *European Communication and Education Association (ECEA)* i Lissabon, november 2014.
- Sigurd Allern och Pollack, Ester, "Swedish Advocacy Think Tanks as News Sources and Agenda Setters", *Politik* nr. 1, 19, 2016 s. 61–76.
- Asp, Kent och Bjerling, Johannes, *Mediekratin – mediernas makt i svenska val* (2014).
- Barley, Stephen R., "Building an Institutional Field to Corral a Government: A Case to Set an Agenda for Organization Studies". *Organization Studies* (2010); 31; 777–805.
- Boréus, Kristina, *The Shift to the Right: Neo-liberalism in argumentation and language in the Swedish public debate since 1969* (1997);
- Carpenter, Daniel, Esterling, Kevin och Lazer, David, "The strength of weak ties in lobbying networks: Evidence from health-care politics in the United States" (1998). *Journal of Theoretical Politics* 10(4), s. 417–440.
- Christiansen, P.M. och Rommetvedt, Hilmar, "From corporatism to lobbyism? Parliaments, executives and organized interests in Denmark and Norway". *Scandinavian Political Studies*, 22(3), s. 195–220.
- Crouch, Colin, *Post-Democracy* (2004).
- Debels, Felix Antman och Suhonen, Daniel, "När kapitalet fick partibok", *Tiden*, nr. 4, 2012, s. 16–23.
- Ehrenberg, Johan, "Därför är jag rädd för lobbyisterna", ledare i *Dagens ETC*, 20 oktober 2017, s. 2.
- Espeli, Harald, *Lobbyvirksomhet på Stortinget* (1999).
- Esser, Frank och Strömbäck, Jesper (red.), *Mediatization of Politics. Understanding the Transformation of Western Democracies* (2014).
- Farkas, Gergei M., *Essays on Elite Networks in Sweden*, doktorsavhandling i sociologi, Stockholms Universitet, 2012.
- Gandy, Oscar H. jr.. *Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy* (1982).
- Garsten, Christina, Rothstein, Bo och Svallfors, Stefan, *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik* (2015).
- Hall, Richard L. och Deardorff, Alan V., "Lobbying as Legislative Subsidy" (2006). *American Political Science Review*, vol 100, No. 1, s. 69–84.
- David Harvey, *A brief history of neo-liberalism* (2005).
- Helgesson, Elin and Falasca, Kajsa, "The construction of an elusive concept: Framing the controversial role and practice of lobbying in Swedish media", *Public Relations Inquiry*, vol. 6(3), 2017, s. 275–291.
- Hartmann, Laura (red.), *Konkurrensens konsekvenser: vad händer med svensk välfärd?* (2011).
- Häger, Björn, *Uppdrag Bildt. En svensk historia* (2017).

- Larsson, Lars Åke, "Stadigt misstro mot lobbyismen", i Sören Holmberg och Lennart Weibull (red.), *Svensk höst* (2009).
- Larsson, Lars Åke, *Opinionsmakarna: En studie om PR-konsulter, journalistik och demokrati* (2005).
- Lewin, Leif, *Samhället och de organiserade intressena* (1992).
- Lindström, Eva och Bruun, Niklas, *Svängdörr i staten – en ESO-rapport om när politiker och tjänstemän byter sida* (2012).
- Möller, Tommy, *Lobbyism i den svenska Riksdagen* (2009).
- Naurin, Daniel, *Den demokratiska lobbyisten* (2001).
- Naurin, Daniel, *Lobbyism, korporatism, eller den stängda dörrens politik? Institutionella reformer för och mot organiserade intressen* (2001).
- Nilson, Lennart, "Välfärdsolitik och välfärdsopinion i Sverige och Västra Götaland 2015", i Annika Bergström & Niklas Harring (red.) *Hållbarhetens horisont. Samhälle, Opinion och Medier i Västsverige*. 2016, s. 119–147.
- Rokkan, Stein, "Numerical Democracy and Corporate Pluralism." In Robert A. Dahl (red.), *Political Oppositions in Western Democracies* (1966).
- Rothstein, Bo och Bergström, Jonas, *Korporatismens fall och den svenska modellens kris* (1999).
- Schubert, Olla och Westander, Patrik, "Ta ditt ansvar Göran Persson", *Aftonbladet* 20 december 2009.
- SOU 2017: 38, *Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning*.
- SOU 2017:3, *Karens för statsråd och statssekreterare. Betänkande av Utredningen om vissa villkor för statsråd och statssekreterare*.
- SOU 2016:78, *Ordning och reda i välfärden*.
- SOU 2000:1, *En uthållig demokrati. Politik för folkstyrelse på 2000-talet*.
- SOU 1999: 21, Jörgen Hermansson, Anna Lund, Torsten Svensson och Per Ola Öberg, *Avkorporatisering och lobbyism*, Demokratiutredningens forskarvolym XIII.
- SOU 1990:44, *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*.
- Strömbäck, Jesper, *Lobbyismens problem och möjligheter – Perspektiv från dem som både lobbade och har blivit lobbade* (2011).
- Strömbäck, Jesper, *Medialiserat politiskt ledarskap* (2002).
- Suhonen, Daniel, *Partiledaren som klev in i kylan. Berättelsen om Håkan Juholts fall och den nya politiken* (2014).
- Suhonen, Daniel och Debels, Felix Antman, "Politikens dubbelagenter hot mot demokratins kärna", DN-debatt, *Dagens Nyheter* 2 oktober 2012, s. 6.
- Sveriges Kommuner och Landsting, *Köp av verksamhet 2015. Kommuner, landsting och regioner 2006–2015*.
- Svallfors, Stefan, "Out of the Golden Cage: PR and the Career Opportunities of Policy Professionals", *Politics and Policy*, vol. 44 (1), 2016, s. 56–73.
- Svallfors, Stefan, "Trygg, stöttande, tillitsfull? Svenskarna och välfärdsstaten", i Hans Swärd, Per Gunnar Edebalk och Eskil Wadensjö, *Vägar till välfärd*, 2013, s. 323–333.
- Svallfors Stefan och Tyllström, Anna, *Lobbying for Profits: Private Companies and the Privatization of the Welfare State in Sweden*, Working Paper 2017:1.
- Tyllström, Anna, *Legitimacy for sale. Constructing a market for PR consultancy* (2013).
- Tyllström, Anna, "PR-konsultbranschens framväxt i Sverige" i Josef Pallas och Lars Strandgård (red.), *Företag och medier* (2010), s. 169–191.
- Zetter, Lionel, *Lobbying. The Art of Political Persuasion* (2008).
- Åkerström, Linda, *Den svenska vapenexporten* (2016).

Noter

- 1 Makt och Media nr. 1, 1993.
- 2 Elin Helgesson och Kajsa Falasca, "The construction of an elusive concept: Framing the controversial role and practice of lobbying in Swedish media", *Public Relations Inquiry*, vol. 6(3), 2017, s. 275–291.
- 3 Daniel Naurin (2001), s. 49.
- 4 Björn Rosenberg lämnade år 2015 Kinnevik och upplyste i en intervju med Svenska Dagbladet 19 maj 2015 om att han framöver skulle fokusera på sin egen konsultbyrå Prioritygroup.
- 5 Daniel Suhonen och Felix Antman Debels, "Politikens dubbelagenter hot mot demokratins kärna", DN-debatt, *Dagens Nyheter* 2 oktober 2012, s. 6.
- 6 SOU 1990:44, *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*, pkt. 11.3.
- 7 Lagen avskaffades efter den borgerliga valsegern 1991.
- 8 Daniel Suhonen, *Partiledaren som blev in i kylan. Berättelsen om Julholts fall och den nya politiken*, s. 147.
- 9 <https://www.expressen.se/nyheter/bodstrom-om-miljonklippet-har-ingen-moralisk-skyldighet/>
- 10 Gergei M. Farkas, *Essays on Elite Networks in Sweden*, doktorsavhandling i sociologi, Stockholms Universitet, 2012.
- 11 *Aftonbladet* 29 april 2013, s. 1 och s. 8–9.
- 12 SOU 2017:3, *Karens för statsråd och statssekreterare. Betänkande av Utredningen om vissa villkor för statsråd och statssekreterare* (Sten Heckscher); Eva Lindström och Niklas Bruun, *Svängdörr i staten – en ESO-rapport om när politiker och tjänstemän byter sida* (2012); SOU 2000:1. *En uthållig demokrati. Politik för folkstyrelse på 2000-talet*; SOU 1999: 21, Jörgen Hermansson, Anna Lund, Torsten Svensson och Per Ola Öberg, *Avkorporatisering och lobbyism*, Demokratiutredningens forskarvolym XIII.
- 13 Se bland annat Stefan Svallfors, "Out of the Golden Cage: PR and the Career Opportunities of Policy Professionals", *Politics and Policy*, vol. 44 (1), 2016, s. 56–73; Christina Garsten, Bo Rothstein och Stefan Svallfors, *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik* (2015); Jesper Strömbäck, *Lobbyismens problem och möjligheter – Perspektiv från dem som både lobbade och har blivit lobbade* (2011); Lars Åke Larsson, "Stadigt misstro mot lobbyismen", i Sören Holmberg och Lennart Weibull (red.), *Svensk höst* (2009); Tommy Möller, *Lobbyism i den svenska Riksdagen* (2009); Daniel Naurin, *Den demokratiska lobbyisten* (2001); Bo Rothstein och Jonas Bergström, *Korporatismens fall och den svenska modellens kris* (1999); Leif Lewin, *Samhället och de organiserade intressena* (1992).
- 14 Eva Lindström och Niklas Brun (2012).
- 15 SOU 2017:3, *Karens för statsråd och statssekreterare. Betänkande av Utredningen om vissa villkor för statsråd och statssekreterare* (Sten Heckscher).
- 16 Daniel Naurin, *Lobbyism, korporatism, eller den stängda dörrrens politik? Institutionella reformer för och mot organiserade intressen* (2001); Harald Espeli, *Lobbyvirksomhet på Stortinget* (1999).

- 17 P.M. Christiansen och Hilmar Rommetvedt, "From corporatism to lobbyism? Parliaments, executives and organized interests in Denmark and Norway". *Scandinavian Political Studies*, 22(3), s. 195–220.
- 18 Lionel Zetter, *Lobbying. The Art of Political Persuasion* (2008); Jesper Strömbäck, *Lobbyismens problem och möjligheter – Perspektiv från dem som både lobbbar och har blivit lobbade* (2011); Lars Åke Larsson, *Opinionsmakarna: En studie om PR-konsulter, journalistik och demokrati* (2005); Sigurd Allern, *Når kildene byr opp til dans. Søkelys på PR-byråene og journalistikken* (1997).
- 19 Christina Garsten, Bo Rothstein och Stefan Svallfors, *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik* (2015), s. 73; Tommy Möller, *Lobbyism i den svenska Riksdagen* (2009), s. 3.
- 20 Anna Tyllström, "PR-konsultbranschens framväxt i Sverige". I Josef Pallas och Lars Strandgård (red.), *Företag och medier* (2010), s. 169–191.
- 21 Anna Tyllström, *Legitimacy for sale. Constructing a market for PR consultancy* (2013).
- 22 Daniel Carpenter, Kevin Esterling och David Lazer, "The strength of weak ties in lobbying networks: Evidence from health-care politics in the United States" (1998). *Journal of Theoretical Politics* 10(4), s. 417–440; Garsten et al (2015), s. 73.
- 23 Richard L. Hall, och Alan V. Deardorff. "Lobbying as Legislative Subsidy" (2006). *American Political Science Review*, vol 100, No. 1, s. 69–84.
- 24 <https://blog.okfn.org/2013/03/22/lobbyplag-who-is-really-writing-the-law/> (hämtad 30 december 2017).
- 25 Oscar H. Gandy, O. H. jr.. *Beyond Agenda Setting: Information Subsidies and Public Policy* (1982); Sigurd Allern, *Når kildene byr opp til dans. Søkelys på PR-byråene og journalistikken* (1997).
- 26 Anna Tyllström "PR-konsultbranschens framväxt i Sverige", i Pallas, J. & Strannegård (red.), *Företag och medier* (2010).
- 27 Hermansson et al. (1999).
- 28 Leif Lewin, *Samhället och de organiserade intressena* (1992).
- 29 Stein Rokkan, "Numerical Democracy and Corporate Pluralism." In Robert A. Dahl (red.), *Political Oppositions in Western Democracies* (1966).
- 30 Kristina Boréus, *The Shift to the Right: Neo-liberalism in argumentation and language in the Swedish public debate since 1969* (1997); David Harvey, *A brief history of neo-liberalism* (2005).
- 31 Naurin (2001), Lewin, 1992; Rothstein och Bergström, 1999, Hermansson et al, 1999.
- 32 Se bland annat Frank Esser and Jesper Strömbäck (red.) *Mediatization of Politics. Understanding the Transformation of Western Democracies* (2014); Jesper Strömbäck, *Medialiserat politiskt ledarskap* (2002).
- 33 Kent Asp och Johannes Bjerling, *Mediekratin – mediernas makt i svenska val* (2014).
- 34 Anna Tyllström, *Legitimacy for sale. Constructing a market for PR consultancy* (2013).
- 35 Stephen R. Barley, "Building an Institutional Field to Corral a Government: A Case to Set an Agenda for Organization Studies". *Organization Studies* (2010); 31; 777–805.
- 36 Barley (2010), s. 796.
- 37 Sigurd Allern och Ester Pollack, "Swedish Advocacy Think Tanks as News Sources and Agenda-Setters", *Politik* nr. 1, 19, 2016 s. 61–76.
- 38 Citerat av Olla Schubert och Patrik Westander, "Ta ditt ansvar Göran Persson", *Aftonbladet* 20 december 2009.
- 39 <http://jkl.se/our-people/goeran-persson> (hämtad 30 december 2017).

- 40 Intervju i Resumé, 8 juli 2008.
- 41 Dagens Nyheter (DN-debatt) 20 oktober 2009.
- 42 BAE System Hägglunds, svenskt dotterbolag till BAE System Land and Armaments (USA/UK).
- 43 Björn Häger, *Uppdrag Bildt. En svensk historia* (2017).
- 44 Christina Garsten, Bo Rothstein och Stefan Svallfors, *Makt utan mandat. De policyprofessionella i svensk politik* (2015).
- 45 Anders Borg lämnade plötsligt styrelseuppdraget i augusti 2017 efter en medierad, alkoholrelaterad skandal.
- 46 Resumé.se 21 augusti 2017 (<https://www.resume.se/nyheter/artiklar/2017/08/21/mats-bergstrand-till-priority/>), hämtad 21 oktober 2017.
- 47 <http://jkl.se/our-people/goeran-persson>
- 48 Björn Häger, *Uppdrag Bildt. En svensk historia*, (2017), s. 380.
- 49 Häger, s. 380.
- 50 Källa: <https://se.linkedin.com/in/carl-bildt-13818789> (hämtad 30 december 2017).
- 51 <https://www.svd.se/lagg-korten-pa-bordet-bildt#E24> (hämtad 30 december 2017).
- 52 <http://www.letterone.com/media/news/2015/carl-bildt-appointed-adviser-to-letterone-group-board> (hämtad 22 oktober 2017). Vår översättning från engelska.
- 53 <https://www.resume.se/nyheter/artiklar/2017/06/03/par-henriksson-karriar-politik-pr-och-vapen/> (hämtad 22 oktober 2017).
- 54 Sigurd Allern och Ester Pollack, "From Politics to 'public affairs': Revolving Doors and Democratic Challenges in the Nordic Region". Paper presenterat vid konferensen *European Communication and Education Association (ECEA)* i Lissabon, november 2014.
- 55 Vänsterpartiet, Feministiskt Initiativ, Junilistan, Ny Demokrati.
- 56 <https://www.di.se/artiklar/2015/9/13/foretagen-och-sd-ses-i-smyg/> (hämtad 22 oktober 2017).
- 57 Sveriges Kommuner och Landsting, *Köp av verksamhet 2015. Kommuner, landsting och regioner 2006–2015*, s. 6–9.
- 58 Lag (2008:962) om valfrihetssystem (LOV).
- 59 Lennart Nilson, "Välfärdsolitik och välfärdsopinion i Sverige och Västra Götaland 2015", i Annika Bergström och Niklas Harring (red.) *Hållbarhetens horisont. Samhälle, Opinion och Medier i Västsverige*. 2016, s. 119–147.
- 60 Stefan Svallfors, "Trygg, stöttande, tillitsfull? Svenskarna och välfärdsstaten", i Hans Swärd, Per Gunnar Edebalk och Eskil Wadensjö, *Vägar till välfärd*, 2013, s. 323–333.
- 61 Laura Hartmann (red.), *Konkurrensens konsekvenser: vad händer med svensk välfärd?* (2011).
- 62 <http://www.dagensarena.se/innehall/darfor-lamnar-laura-hartman-sns/> (hämtad 30 december 2017).
- 63 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hemliga-chefsbonusar-pa-aldreboenden>.
- 64 Peje Emilsson till Dagens Industri 15 december 2015.
- 65 Dagens Industri 15 december 2015 (<https://www.di.se/artiklar/2015/12/15/kreabs-sverigechef-far-ga-efter-sd-umgange/>), hämtad 3 december 2017.
- 66 Stefan Svallfors och Anna Tyllström, *Lobbying for Profits: Private Companies and the Privatization of the Welfare State in Sweden*, Working Paper 2017:1.
- 67 Dagens Industri den 3 december 2017 (<https://www.di.se/nyheter/strandhall-lovar-inget-vinsttak-i-varden/>), hämtad den 4 december 2017.

- 68 Förslaget tillåter emellertid en vinstnivå på ett prisbasbelopp (cirka 45 000 kronor).
- 69 Avtalet mellan Sverige och Saudiarabien (*Memorandum of mutual understanding*), och rekryteringen av Hjelm till Saab, blev omtalad av Aftonbladet i ett större reportage, "Från departement direkt till vävlönat Saab-jobb", 7 april 2012.
- 70 Aftonbladet 7 april 2012.
- 71 För en översikt, se Linda Åkerström, *Den svenska vapenexporten* (2016), s. 69–94.
- 72 Återgiven i Linda Åkerström, s. 133.
- 73 Linda Åkerström, s. 134.
- 74 Daniel Suhonen, *Partiledaren som klev in i kylan. Berättelsen om Håkan Juholts fall och den nya politiken* (2014), s. 100–109.
- 75 Sigurd Allern och Ester Pollack, "From Politics to 'public affairs': Revolving Doors and Democratic Challenges in the Nordic Region" (2014).
- 76 Sigurd Allern, "PR, politics and Democracy". *Central European Journal of Communication* (2011), Volum 4, no 1(6), s. 125–139; Sigurd Allern och Ester Pollack (2014).
- 77 Stefan Svallfors, "Out of the Golden Cage: PR and the Career Opportunities of Policy Professionals, *Politics and Policy*, vol. 44, no. 1, 2016, s. 56–73.
- 78 Christina Garsten, Bo Rothstein och Stefan Svallfors, *Makt utan mandat: De policyprofessionella i svensk politik*, 2015.
- 79 Anders Lindberg i JKL, citerat i Allern (2011).
- 80 Intervjucitat i Allern, 2011.
- 81 Felix Antman Debels och Daniel Suhonen, "När kapitalet fick partibok", *Tiden*, nr. 4, 2012, s. 16–23.
- 82 Källa: Ewelina Tokarczyk, socialdemokrat och tidigare konsult i Prime, intervjuad i Allern, 2011.
- 83 <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article12708345.ab> (hämtad 4 september 2017).
- 84 <https://www.dagbladet.no/sport/faktura-avslorer-sylvi-listhaug-ble-betalt-for-a-pavirke-fremskrittspartiet/69197695> (hämtad 31 december 2017).
- 85 <http://gknordic.com/no/om-geelmuyden-kiese/> (hämtad 30 december 2017).
- 86 <https://www.aftenposten.no/norge/i/a207a/Tilbyr-seg-a-jobbe-mot-svartelisting-av-oljeselskaper>.
- 87 "Lobbyisternas dubbelspel – ett hån mot demokratin" var titeln på en artikel i Dagens Media där journalisten Erik Westerberg omtalade PR-konsulten och lokalpolitikern Henrik Nilssons dubbelroll som kommunfullmäktige för Moderaterna i Göteborg och betald lobbyist.
- 88 Eva Lindström och Niklas Bruun, *Svängdörr i staten – en ESO-rapport om när politiker och tjänstemän byter sida* (2012); SOU 2000:1, s. 23.
- 89 <http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/L-12.4/> (hämtad 11 oktober 2014).
- 90 SOU 2017:3, s. 113.
- 91 Förvaltningsorganet *Karantenenemnda*, som har fyra ledamöter.
- 92 SOU 2017:3.
- 93 Colin Crouch, *Post-Democracy* (2004), s. 18.
- 94 Johan Ehrenberg, "Därför är jag rädd för lobbyisterna", ledare i *Dagens ETC*, 20 oktober 2017, s. 2.
- 95 Stefan Svallfors, "Out of the Golden Cage: PR and the Career Opportunities of Policy Professionals", 2016, s. 69–70.

Klass i Sverige

Rapport 1: Klass, identitet och politisk mobilisering

Rapport 2: Arbetarlitteraturen och klassamhället

Rapport 3: Arbetarklassens symboliska utplåning
i medelklassens medier

Rapport 4: Mediekapitalet

Rapport 5: Nomaderna på den svenska arbetsmarknaden

Rapport 6: Det nya arbetslivet: management-by-stress

Rapport 7: Svängdörrarnas förlovade land